

Benjamin desembala la biblioteca

Els fons bibliogràfics de dos humanistes europeus permeten posar la primera pedra de la Casa Benjamin de Portbou

La reforma completa de les antigues escoles costarà prop de 2,8 milions d'euros

L'única vegada que Walter Benjamin va esmentar Portbou va ser en la nota que va lliurar amb pressa a Henny Gurland, la dona que l'havia acompanyat en el pas clandestí de la frontera, perquè la fes arribar a Theodor Adorno. "Serà en un petit poble del Pirineu on ningú no em coneix, on la meua vida s'acabarà", hi havia escrit, i en efecte, l'endemà el van trobar mort a l'habitació de la fonda on s'allotjava. Si hagués esperat unes hores més, potser no li hauria calgut la sobredosi de morfina, però Benjamin ja estava desfet, i allargar la incertesa de saber si podria continuar l'endemà el camí de l'exili o seria retornat a la França ocupada devia semblar-li un patiment inútil. En aquestes circumstàncies, no va poder apreciar de Portbou més que aquella rodonesa blava de final de trajecte, just allà on no era ningú, sinó un jueu més fugint dels nazis. En canvi, quan Hannah Arendt va arribar al mateix poble al cap d'uns mesos seguint les seves passes, va trobar consol en els turons batuts pel vent, en el mar embravít, en la soledat lluminosa del modest cementiri on acabava de buscar sense sort la tomba del seu amic. "És un dels llocs més fantàstics i bonics que hagi vist mai", va dir. La presència encara que fugaç de Benjamin havia transformat la imatge de Portbou d'una manera tan poderosa, que en poc temps deixava de ser un llogaret perdut enmig del no-res per esdevenir un paisatge meravellós.

Avui encara ho és per a centenars de viatgers de tot el món que peregrinen cada any fins a aquest discret racó per honorar un dels pensadors més influents del segle XX i descendir a un peu de l'abisme per les escales del memorial Passatges que va instal·lar-hi l'escultor israelià Dani Karavan. Aquest monument que demana del visitant no només el recolliment sinó que el posa també en perill, havia de ser la primera pedra del gran projecte de fer de Portbou un espai de referència internacional al voltant del pensador alemany i dels conceptes que travessen la seva obra, però d'aquell propòsit només en van quedar tres o quatre notícies apoteòsiques, com ara la possibilitat que el prestigiós arquitecte Norman Foster dissenyés l'anelhada Casa Benjamin, i unes quantes promeses incomplertes d'implicació institucional per finançar amb garanties un programa sòlid i autènticament ambiciós. Al final ha estat una organització privada, la Fundació Angelus Novus, presidida per la crítica d'art Pilar Parcerisas, la que ha assumit el repte de fer arribar a port aquella vella aspiració, amb la complicitat de l'Ajuntament i el suport del Ministeri de Cultura, Ferrocarrils de la Generalitat i el govern alemany. És com a mínim un principi que aporta per fi la novetat de saltar de les paraules als fets i que ha permès inaugurar de moment la Biblioteca Walter Benjamin en un espai provisional de les antigues escoles de Portbou.

Aquest vell edifici de tres cossos aixecat el 1913 i que durant el franquisme va servir d'ajuntament ha estat l'emplaçament escollit des de les primeres temptatives per allotjar-hi la futura Casa Walter Benjamin. Reformar-lo completament costarà prop de tres milions d'euros (en concret, 2.772.318), d'acord amb l'avantprojecte encomanat als arquitectes Jordi Pigem i Joan Falgueras, que es va presentar en l'última edició de la Fira del Llibre de Frankfurt i que va servir per refermar el compromís de l'Estat espanyol i del govern alemany (molt interessat que Portbou sigui una peça clau dins una xarxa de centres de coneixement enfocats sobretot als joves) en una obra que ha de ressituat el poble com a destinació d'un turisme cultural i de memòria.

El projecte de Pigem i Falgueras, finançat per Ferrocarrils de la Generalitat gràcies a la implicació de l'exsecretari general de Territori i Transports, Ricard Font, concep la reforma de l'interior de les escoles com "un

helicoides continus de fragments" que, adoptant el sistema de les feixes típiques de la costa del cap de Creus, enllaçarà les diferents altures a través de plataformes i voladissos, fent servir textures i colors que remetin al territori, com ara els pans de suro, la ceràmica o la vidrieria. Al cor de l'edifici, com "el seu nucli visible", hi haurà la biblioteca, en un espai ampli i diàfan adequat per celebrar-hi trobades i debats. Mentrestant, però, ja s'ha habilitat una part de la nau sud, on hi havia hagut les aules de les nenes, per encabir-hi els primers 4.500 volums de la biblioteca benjaminiana, procedents de les donacions de dos humanistes europeus influïts pel pensador alemany: Gian-Luigi Ponzano i Philippe Ivernel. "Feia vergonya històrica que aquest projecte no hagués tirat endavant", diu Parcerisas, que ara almenys veu com "tindrem un lloc on atendre bé la gent que arriba buscant les traces de Benjamin".

L'adequació de l'espai, d'un minimalisme tremendament eficaç que aprofita al màxim la llum natural i que connecta amb el camí que porta al memorial Passatges de Karavan (avui tan visitat com el pi on van trobar penjada "la noia de Portbou"), ha tingut un cost de 130.000 euros, aportats per la Direcció de Bellas Artes del Ministeri de Cultura (60.000), la Diputació de Girona (40.000) i l'Ajuntament de Portbou (30.000), a banda de la Fundació Àngelus Novus, que hi ha col·laborat amb el mobiliari. La participació de la Generalitat encara està pendent de concretar-se, però Pilar Parcerisas confia que també hi acabarà sent. La seva absència, en tot cas, seria incomprensible, com ja ho és, de fet, que cap President català no hagi estat en visita oficial a Portbou en trenta anys. Els últims que van venir-hi van ser Jordi Pujol i Pasqual Maragall, quan encara cuejava la fantasia que Foster assumís la rehabilitació de la casa.

Que la primera pedra d'aquest santuari del pensament hagi acabat sent la biblioteca traça un cercle perfecte dins la constel·lació simbòlica de Benjamin. Ben mirat, "Desempaquetem la biblioteca" és un text que ocupa un lloc central en el seu pensament, sobre el col·leccionisme primer de tot, però també sobre els objectes com a dipositaris de memòria, sobre la responsabilitat de preservar-los com un deure que projecta també una moral sobre el món, i sobre el poder que desprenen, en el seu misteri i els seus dons, per fer front a l'abisme. Probablement hauria donat la seva benedicció a una biblioteca que també "fa partió amb els records" en saber que els llibres que omplen els prestatges conformen, com diu Parcerisas, "un retrat del segle XX" i, al mateix temps, de les inquietuds intel·lectuals dels seus propietaris. La majoria són llibres profusament anotats, subratllats i marcats, perquè han format part de "lectures viscudes", i en alguns casos es tracta de primeres edicions o de volums ja introbables. El fons es completa amb part de l'arxiu de Ponzano, que inclou correspondència amb Lisa Fittko, la passadora que va ajudar Benjamin a travessar la frontera el setembre de 1940, i exemplars de la revista L'Illustration dels anys 1936-1939, que donen testimoni de l'auge dels feixismes a Europa.

Publicat a:

-El Punt Avui. Girona 11-03-2023, Pàgina 22

-El Punt Avui. Nacional 11-03-2023, Pàgina 22

Font del document:

<http://www.elpuntavui.cat/cultura/article/19-cultura/2264443-benjamin-desembala-la-biblioteca.html>